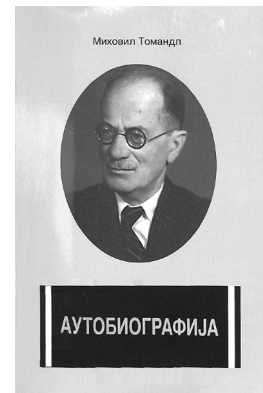

Први послератни управник Градске библиотеке у Панчеву

Томандл, Миховил. *Аутобиографија*. Ивана Спасовић, прир. Нови Сад: Матица српска, 2021.

Бранка Драгосавац
Универзитет у Београду
Правни факултет - Библиотека, Београд
branka.dragosavac@ius.bg.ac.rs

Иако су, према речима Горана Траиловића, о раду др Миховила Томандла, првог послератног управника Библиотеке у Панчеву, о њему до сада писали историографи и архивисти, мора се признати да овај културни посленик није довољно познат српској науци. У мају 2021. године, колега је на Научном скупу „Библиотеке и идентитет“ истакао да са нестрпљењем чека објављивање комплетне „Аутобиографије Миховила Томандла“ која се чува у Рукописном одељењу Матице српске у Новом Саду и која ће, уз постојећу рукописну и штампану грађу,¹ допринети потпуном осветљавању његовог лика и дела. И управо смо, у другој половини године, добили приређену *Аутобиографију* Миховила Томандла доц. др Иване Б. Спасовић, а његов библиотекарски рад биће описан у зборнику са истоимене конференције.

Аутобиографија Миховила Томандла је подељена у осам поглавља: *Увод, Школовање, Моја ћачка пушовања, Учешће у Првом светском рату, На културно-просветном пољу, На политичким даскама, Под немачком окупацијом и У новој ери* и писана је врло пријемчивим језиком, обогаћена илустрацијама.

Осим основних биографских података, које је навео на самом почетку, Томандл у првим поглављима пише о својим родитељима, њиховој борби да припреме за живот и ишкољују осморо деце. Кроз ове редове већ се осећа да је аутор човек чврстог карактера, који ни поред свих недаћа које су га пратиле на путу одрастања и школовања никако није одступао од својих идеја.² Жељан науке и знања, он сопственим залагањем, уз незнатну помоћ добротинитеља, завршава средњу школу, студије и брани докторат из правних наука (1923), док упоредо студира и филозофију од 1919. до 1922. године.

Централни и најобимнији део *Аутобиографије* Томандл је посветио својим путовањима током школовања, од 1910. до 1913. године, на која је одлазио углавном пешке и без новчаних средстава, а која су, како сам пише, „подузимана ... од жеље да“ упозна „стране земље“ и корисно „проведе ферије“.³ Истина је заиста, да ни други ученици и студенти, Томандлови савременици, нису имали довољно средстава за путовања, да их је неретко држава слала на школовање, да су буџете допуњавали из фондова богатијих грађана који су имали могућности и жеље да их помажу или подучавањем, али је заиста реткост да су остављали овакве записе о свом боравку у страним земљама. Начин на који описује крајеве које је посетио, знаменитости градова и предела, заиста су јединствени. Међутим, треба нагласити да је, изузев о страним државама, на исти начин и са истим жаром писао и о градовима и местима своје тадашње домовине. Интересантно је приметити да се за путовања озбиљно и припремао читањем књига о пределима које је планирао да посети, проучавањем географских карата, мапа, водича и чак учио стана језике.⁴ Она су била веома поучна и допринела су његовом образовању, али изнад свега остала су му међу најлепшим животним успоменама, које је до краја обнављао „својим сећањем“, ⁵ иако је на неким бивао и ухапшен.⁶

¹ Грађа се, као културно добро, чува у панчевачком Историјском архиву и Завичајном одељењу Градске библиотеке у Панчеву,

² Миховил Томандл, *Аутобиографија*, Ивана Спасовић, прир. (Нови Сад: Матица српска, 2021), 137.

³ Исто, 149.

⁴ Исто, 193.

⁵ Исто, 251.

⁶ Исто, 181–184.

Занимљиво је, такође, да и у поглављу о Првом светском рату, без обзира на све недаће које му је донео, Томадл у својим описима користи прилику (и највећим делом) приказује пределе кроз које је пролазио, током премештања из команде у команду и из логора у које је био распоређиван и прилике у којима је успевао да ради на самообразовању и помоћи другима – подучавајући их страним језицима, док се сасвим малим делом текст односи на боравак у болницама или логорима. Период Другог светског рата он је провео у Панчеву, одакле је врло често одлазио у посете пријатељима у Београд или широм Војводине. Иако овај део садржи податке о злочинима окупатора, он поново није одолео да кратко не испише своје сусрете са сликарима Урошем Предићем, које је касније преточио у књигу, и Пајом Јовановићем, као и да опише гостовање новосадског избегличког позоришта (1942–1944).

Године између два светска рата биле су најплодније у раду Миховила Томандла, када се, осим на правничким пословима, показао као врстан педагог,⁷ предавач, историчар, политичар.⁸ Осим тога, обављао је дужности секретара српске Читаонице, одборника, секретара и потпредседника Француског клуба, секретара Панчевачког српског певачког друштва, одборника и потпредседника Јужнословенског певачког савеза у Београду, био је члан Проширеног сената самоуправног града Панчева, Матице српске, Историјског друштва у Новом Саду, спољашњи члан Историјског института Српске академије наука и друго. Након Другог светског рата био је и члан Научног одељења Матице српске, Библиотекарског и Архивистичког друштва НР Србије, Југословенског друштва за проучавање историје медицине, фармације и ветерине и Друштва за проучавање историје позоришта у Београду.

Својим знањем и ентузијазмом, марљивошћу и непоколебљивошћу је, одмах по ослобођењу, приступио прикупљању књига и друге грађе за поновно отварање Градске библиотеке у Панчеву.⁹ О овом преважном задатку готово да нема речи у самој *Аутобиографији*, али је о његовом значају податке оставио у чланку „Градска библиотека у Панчеву”.¹⁰ Након осмогодишњег руковођења библиотеком, распоређен је на место управника Градског државног архива, а о овом сегменту довољно је навести један податак из некролога 1963. године, да је Томадл „први Научни сарадник Архива у Србији”.¹¹

Интересовање Иване Спасовић за осветљавање лика и дела М. Томандла траје пуне две деценије и за то време је приредила све његове наслове у издању Историјског архива у Панчеву: *Историја Панчева: њоводом 850 година рада Панчева* (2003), *Панчево и Први српски устанак* (2004), *Српско позориште у Војводини* (2005), *Споменица Панчевачкој српској црквеној певачкој друштва* (2008), *Панчево у Првом светском рату*, *Уништење трију монографија у Панчеву после ослобођења 1918*, *Моји сусрети са Урошем Предићем* (2010), *Владимир Јовановић: прилози културно-јолишничкој историји Србије, Др. Свешислав Касијиновић: прилози националној и црквено-јолишничкој историји Срба у Војводини* (2011), *Животи и рад Константина Пеичића: прилози културно-јолишничкој историји Војводине* (2012) и *Драгомир Кранчевић* (2013). Осим тога, аутор је приложио „Радови историчара др Миховила Томандла (1894–1963) посвећени Српском покрету 1848/49. године”, који је изложен на Међународној конференцији „Српски покрет у Војводини и револуцији 1848–1849. године” и објављен у истоименом зборнику радова¹² и *Slovenski dnevi Mihovila Tomandla*,¹³ а поводом обележавања 55. годишњице његове смрти (2018) одржала је предавање у Градској библиотеци Панчево.¹⁴ Са свим овим сазнањима, уз коришћење доступне архивске грађе и штампаних извора и сведочења његових савременика и поштовалаца, она је многе појединости које је Томадл несвесно или намерно пропустио да напише у *Аутобиографији* објаснила у обимном Предговору, чиме је успела да изгради занимљиву историјску сагу о овом неправедно запостављеном посленику, чији је рад

⁷ Радио је као хонорарни наставник српскохрватског језика и књижевности, географије и гимнастике.

⁸ Иако врло стидљиво пише о својој политичкој каријери, она је трајала пуне две деценије. За то време објављивао је политичке чланке у *Бранику*, уређивао *Панчевац* и покренуо и уређивао *Народну слоју*. Политичку каријеру је напустио 1934. године, а заменио ју је, како сам пише, „проучавањем прошлости Панчева и културно-политичке историје Војводине”. – Томадл, *Аутобиографија*, 336.

⁹ О његовом ангажовању на пословима управника Градске библиотеке и Градске архиве у Панчеву пише И. Спасовић у поглављу *Управник Библиотеке и Архива* – „Оаза идеализма – Живот и дело др Миховила Томандла”, у Томадл, *Аутобиографија*, 65–69.

¹⁰ Миховил Томадл, „Градска библиотека у Панчеву”, *Лешојис Матице српске* год. 12, књ. 356, св. 3 (март 1946): 266, преузето 1. 11. 2021, <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=numerated&id=15766&m=2#page/92/mode/1up>.

¹¹ „In memoriam”, *Панчевац* бр. 545 (25. 5. 1963): 9.

¹² Ивана Спасовић, „Радови историчара др Миховила Томандла (1894–1963) посвећени Српском покрету 1848/49. године”, у *Српски покрет у Војводини у револуцији 1848–1849*, приређивач Горан Васин (Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин”, 2018), 211–241.

¹³ Ivana Spasović, „Slovenski dnevi Mihovila Tomandla”, *Zgodovina za vse leto XXV*, št. 2 (2018): 85–94.

¹⁴ „Održana svečanost povodom 55 godina od smrti dr Mihovila Tomandla (22. 5. 2018)”, преузето 24. 10. 2021, <https://www.pancevo.city/kultura/odrzana-svecanost-povodom-55-godina-od-smrti-dr-mihovila-tomandla/>.

обележио историјску, културну и политичку сцену почетка и прве половине 20. века. Ивана Спасовић врло вешто поставља Миховила Томандла у центар политичких и културних збивања и ненаметљиво истиче његова сваковрсна интересовања и благу природу, лишену свега материјалног, са једне стране, а са друге приказује његову непоколебљиву вољу и истрајност у својим наумима. Из свега тога закључује да Томандлова библиографија,¹⁵ која чини саставни део *Аутобиографије*, говори довољно сама за себе – 110 библиографских јединица, међу којима је десет монографија. Текстове је објављивао у *Гласнику Историјског друштва у Новом Саду*, *Зборнику Маџице српске за друштвене науке*, *Зборнику Маџице српске за књижевност и језик*, *Историјском часопису*, *Летопису Маџице српске*, *Бранику*, *Панчевцу* и другим часописима, а био је уредник *Панчевца* до априла 1924. и покретач и уредник *Народне слоје: недељног политичког листа Демократске странке* (јун 1924 – март 1928). Својим књигама и чланцима оставио је печат времена у коме је живео и радио и сачувао од заборава значајне историјске податке о градовима (највише Панчеву) и прошлости српског народа, са часним побудама да се на тај начин одужи „крају и народу у чијој“ је средини живео и радио више од половине столећа.¹⁶

¹⁵ Томандлову библиографију израдио је Живорад Јовановић, а објављена је у часопису *Библиошкар* број 6 (1963): 458–464.

¹⁶ Томандл, *Аутобиографија*, 362.